

"חוטפין מצות בלילי פסחים" - ההיבט החינוכי

חמש גישות לקירוב הילדים למצוות בליל הסדר ובכל השנה

מוקדש לרפואת אבי מורי הרב משולם בן פרידל,
שזכה לחנך אלפים רבים לאהבת התורה והמצוות,
בתוך שאר חולי ישראל

הקדמה

1. שיטת הרמב"ם: הזדהות ואסוציאציות חיוביות
  2. שיטת ספר המכתם: התלהבות
  3. שיטת הר"ן: משמעת
  4. שיטת הראב"ד: התאמת הציפיות
  5. שיטת הריטב"א: גירוי אינטלקטואלי
- סיכום

הקדמה

"תניא רבי אליעזר אומר חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו"¹. כמה וכמה פירושים נמצאים בראשונים בהסבר הלשון "חוטפין מצות" שבברייתא; נראה שכל אחד מהראשונים האלו פירש את הביטוי הזה לא רק בהתאם לגרסתו ולהבנתו בסוגיה² - אלא גם לפי תפישתו החינוכית³, כשהוא מסביר מה מוטל על ההורים לעשות כדי שילדיהם יתעניינו בענייני ליל הסדר. לפי זה יש מקום לדעתי ללמוד מהפירושים השונים האלו כיצד לא "לאבד" את ילדינו לא רק במשך ליל הסדר - אלא בכל מהלך חייהם, איך לגדל אותם כך שישארו נאמנים לתורה ולמצוות.

- 1 פסחים קט, א.
- 2 יש גורסים "מצה" ולא "מצות". הב"ח מוחק "שלא ישנו" וגורס "חוטפין מצה... בשביל תינוקות", לעומת רש"י והריטב"א שמוסיפים רק "שישאלו", עי' להלן הע' 32. ר"ח מוסיף כמו אצלנו "שלא ישנו", אך גם "וישאלו", וכן הוא בכת"י מינכן, ועיין בגרסאות הרשב"ם.
- 3 ראו בהמשך בהערות 14, 21 ו-35, שהגישות כלל לא סותרות אלא משלימות בהדגשים שונים.

1. שיטת הרמב"ם: הזדהות ואסוציאציות חיוביות

הרמב"ם מסביר⁴ "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו 'מה נשתנה...'. וכיצד משנה? מחלק להם קליות ואגוזים... וחוטפין מצה זה מיד זה, וכיוצא בדברים האלו". מוסיף המאירי: "כדי שישתעשעו התינוקות בכך"⁵, והנמוקי יוסף כותב: "דרך שחוק וחיבוב מצוה"⁶. בעל ערוך השולחן מניח שזהו המקור למנהג העתיק של גניבת האפיקומן⁷. לדעת הרמב"ם אם במשך ליל הסדר יהיו שעשועים ושחוק הילד ימשיך להתעניין בסדר, וכך "לא נאבד" אותו לא לשנה ולא למשחקים אחרים.

וכך במשך כל החיים, אם קיום המצוות ישאיר טעם טוב וזיכרונות חיוביים בילדים עוד משחר ילדותם, אם זה יעורר בהם אסוציאציות חיוביות בהכרה ובתת־ההכרה, סביר שגם בהתבגרותם ירצו הילדים, ברבדים השונים של מודעותם, להמשיך לקיים את אותו אורח חיים. לא צריך להיות פסיכולוג גדול כדי לשער שאם למשל ההכנות לשבת בבית מעוררות אסוציאציה של לחץ וצעקות⁸, ואם סעודות השבת עוברות במתח מתמיד בין הילדים להוריהם, בהתבגרותם הילדים עלולים להתרחק משמירת שבת.

בדומה לכך שמעתי מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שמה שהרס את שמירת המצוות אצל ילדי המהגרים שהגיעו בדור הקודם לאמריקה, היה בכך שגם אם שמרו ההורים את השבת - השמירה הייתה מלווה עם אנחה: "אוי, איז שווער צו זיין א ייד!" (קשה להיות יהודי!). איזה ילד ירצה "להיות יהודי" באווירה כזאת?

לא רק האסוציאציה החיובית חשובה, אלא גם הקשר עם ההורה שמסמל עבור הילד את המסורת¹⁰. השאלה המרכזית בתת־המודע של המתבגר היא "במה אני דומה/שונה מאבא שלי?" ההורה מהווה עבור בנו את ה"נורמה" שהיא הבסיס

4 רמב"ם, הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ג.

5 מאירי, בית הבחירה, פסחים, שם.

6 נמוקי יוסף, שם.

7 ערוך השולחן, אורח חיים סימן תעב סע' ב, "זהו המנהג שהתינוקות חוטפין האפיקומן מתחת הכר". כן כתב גם ר"מ קליין, שו"ת משנה הלכות חלק יא סימן שצג, שמצדיק בכך את "מנהג ישראל קדמון", אך מציע בנוסף לאפיקומן לחטיפה להחביא אפיקומן "אמיתי" מתחת ידו, שהוא זכר לקרבן פסח שנפסל בהיסח הדעת.

8 על אף הסוגיה בבבא קמא לט, א שזהו בגדר הנורמלי לרוץ בערב שבת, הריצה לא חייבת להיות מלווה בלחץ וצעקות...

9 בעצמי חוויתי מקרה דומה. לקראת סוף השליחות שלי בחו"ל לפני כמה שנים הצהיר בפניי ילד ממשפחה חילונית, שלימדתי אותו עם קבוצת ילדים לימודי יהדות אחר"צ לקראת בר המצוה, שאינו מעוניין לשמור על זהותו היהודית בעתיד: "לקראת כל חג למדנו השנה ש'זה רצה להרוג אותנו, זה ניסה להרוג אותנו, וזה הצליח להרוג אותנו'; אז למה שארצה להיות יהודי?!"

10 עיין רמ"ש הכהן מדווינסק, משך חכמה, ויקרא יט, ג.

לשינויים עליהם יחליט המתבגר תוך כדי גיבוש זהותו¹¹; אם הבן ככלל מזדהה עם אביו (והבת עם אמה) הוא יבטא את השוני ממנו במאפיינים חיצוניים ושוליים, כמו תספורת או לבוש וכד' (לקולא ולחומרא), אך ימשיך לדבוק באמונות ובדעות ובמעשי המצוות מתוך הזדהות ורצון.

גם הקדשת תשומת לב ראויה לילדים היא חלק ממה שניתן ללמוד מגישת הרמב"ם. תשומת הלב היא מהצרכים החשובים של כל אדם¹². אם ילד במשפחה דתית מרגיש שאינו זוכה לתשומת לב מספיקה, מהר הוא יגלה שגם אם יש עוד עשרה אחים במשפחה - הילד שמזלזל במצוות זוכה מהוריו לתשומת לב לא פרופורציונאלית. כשהאחים החסרים תשומת לב יגלו רז זה יתכן מאוד שהם יחקו את האח הבעייתי דווקא, במקום לחקות את הוריהם או את האחים שהולכים בתלם. חשוב על כן, שההורה יבלה זמן רב, בכמות ובאיכות, עם כל אחד מילדיו, כדי שמתוך אהבה, לא רק שהילד לא ירצה להכאיב להורה במרדו, אלא אדרבה ירצה להזדהות עם העקרונות המרכזיים ביותר בעיניו. אם נעים לו להיות עם אבא, ו"כף" לו לקיים מצוות, ההזדהות תמשיך להישמר במלוא כוחה אפילו אם יתעוררו אצלו שאלות וקושיות בדרך. על אף החשיבות שקיימת להתמודד בכנות עם קושיות באמונה¹³ - לא "מתים" מקושיות. גם הניסיון האישי שלי, במדרשות ובמכללות בהן אני מחנך, מלמד שהרבה יותר משמעותי ב'דתיותו' של האדם מה קורה או קרה אצלו בבית בילדותו והאם הרגיש צורך למרוד בדרך הוריו, מאשר מחשבות תיאולוגיות ושאלות באמונה.

2. שיטת ספר המכתם: התלהבות

לבעל ספר המכתם, ר' דוד ב"ר לוי מנרבונה, דגש שונה במקצת: "ויש מפרשים 'חוטפין' - גוזלין וטורפין זה מזה"¹⁴. לדעתו נראה שלא מדובר במשחק מענג, אלא שחוטפים דרך התלהבות¹⁵, וכפי שהוסיף שם המאירי (אף הוא מפרובנס בערך באותה תקופה) "דרך המייה וחטיפה זה מזה", "שאוכל דרך גרגרנות בחפזון על דרך חוטפין מצה בערבי פסחים"¹⁶. החיד"א כנראה אף לומד מהביטוי "חוטפין מצה"

11 E. H. Erikson, Life History and the Historical Moment, N.Y. 1975

12 E. Hoffman, The Drive for Self: Alfred Adler and the Founding of Individual Psychology. New York 1994

13 ראו מ"ש ידידי שרגא פישרמן, דתלש"ם: נוער הכיפות הזרוקות, אלקנה תשנ"ט, וכן הראי"ה קוק, "הדור", "הפחד", עקבי הצאן - אדר היקר, ירושלים תשמ"ב.

14 ספר המכתם, פסחים קט, א.

15 המאירי כנראה מחבר בין הסבר הרמב"ם לבין ספר המכתם, ראו לשונו לעיל הערה 5, "דרך המייה... כדי שישתעשעו התינוקות".

16 ר"מ המאירי, על קידושין מ, ב, בשם רבותיו.

שאם שניים יושבים בבית הסוהר, ויש רק כזית אחת של מצה, אין להיות נימוסי ולוותר לחברו, אלא שעליו להזדרז לחטוף את המצה "וכל דאלים גבר"¹⁷! יש כאן הבנה חינוכית נוספת, הטוענת שההתפתחות החינוכית של הילד בנויה על מיון וסיווג תמידי של קביעת סדרי העדיפות בחיים¹⁸. הורה שכועס כשנשברת צלחת אך איננו מגיב באופן דומה כשהילד מדבר לשון הרע או מחלל שבת, מבהיר לילדיו שאף אם בפיו השבת חשובה מכסף וזהב וששמירת הלשון היא מצוה חשובה במיוחד, לאמיתו של דבר מדובר רק במס־שפתיים - "בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחק ממני"¹⁹. כשילד רואה שאביו מתלהב יותר במשחק כדורסל מאשר בשמחת תורה, זה נקבע כסדר העדיפות גם אצלו. כך למשל אי אפשר לעודד או לחייב את הילד להשתתף בחוג לימוד תורה כשאביו מבלה את הפנאי שלו בקריאת עיתון או גלישה באינטרנט, כי הדוגמה האישית קובעת יותר. כשאומרים הילדים דברי תורה במהלך סעודת השבת והאב עסוק יותר בלעיסת הצ'ולנט, יתכן שההתלהבות ההתנהגותית היא מה שתגבר אצל ילדיו, ובמקרה "הטוב" יחשבו רק שאביהם מתנהג בצביעות.

עיקרון חינוכי זה מתבטא היטב בדברי ר"מ אלשיך, המדגיש שאם רוצה אדם להנחיל תורה לבניו עליו להיות תחילה בעצמו לומד תורה, קודם "והיו הדברים האלה... על לבבך", ורק לאחר מכן תוכל לקיים "ושננתם לבניך"²⁰. ונראה לענ"ד שזה גם הפירוש הפשוט של המשפט בסוף "ובא לציון": "...ולעובדו בלבב שלם למען... לא נלד לבהלה". כמוכן שלא מדובר בהתלהבות מאולצת או מלאכותית, אלא בעבודה פנימית אמיתית של כל הורה במשך שנים רבות.

3. שיטת הר"ן: משמעת

החינוך לא יכול להתבסס רק על "עשה טוב" של הנאה והתלהבות. הר"ן²¹ מוסיף שצריך גם "סור מרע"²² ועמידה על משמעת כדי לחנך את הילד:

ולי נראה חוטפין - מסלקין את הלחם מיד התינוקות, שלא יהו ישנים מתוך מאכל הרבה כדרך התינוק לאחר אכילתו ושוב לא ישאלו. אבל עכשיו כשחוטפים מהן לא ישנו וישאלו, כלומר לא ישנו [מפני] שלא אכלו כדי

17 ברכי יוסף, אורח חיים סימן תפב, בשם ספר בית יהודה, וסמליות דומה נמצאת אצל השפת אמת, ויקרא, פסח, שנת תרל"ט.

18 D. Popenoe, "We Are What We See: The Family Conditions for Modeling Values for Children", <http://parenthood.library.wisc.edu/Popenoe/Popenoe-Modeling.html>

19 על פי ישעיהו כט, יג.

20 ר"מ אלשיך, תורת משה, דברים ה, ו-ז.

21 כך הסברו היחיד של הר"ן והראשון של רבנו ירוחם, תולדות אדם וחווה, נתיב ה חלק ד, דף מג טור א. נציין שהרשב"ם וגם רש"י מביאים כמה מהפירושים.

22 על פי תהלים לד, טו.

שובע... וכן מוכח לשון התוספתא, דתניא ר' אליעזר אומר חוטפין מצה לתינוק כדי שלא ישן. ר' יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא חזרת אחת ולא טיבל אלא פרפרת אחת חוטפין מצה לתינוק כדי שלא ישן²³.

במיוחד בדור בו אנו מדגישים, ובצדק, את החינוך להזדהות ואהבת התורה²⁴, אנו נוטים לפעמים לשכוח ש"חושך שבטו שונא בנו"²⁵. לפעמים הורים מגזימים ברצונם להתקרב לילדיהם, ומפנקים אותם ללא גבולות וללא משמעת. ילד שמתרגל לעשות ככל העולה על רוחו יתקשה כשיתבגר לקבל עליו עול מלכות שמים, כמו גם את עולו של המפקד בצבא או את עול האחריות לפרנסת המשפחה. כשם שחשוב לפעמים לומר לילד "לא אוכלים עד שנגמור את 'מגיד'", חשוב גם לסנן את ההרגלים שלו בקריאה ובגלישה, ולפעמים למנוע קשר בינו לחברים שעלולים להשפיע עליו לרעה²⁶. כפי שאמר אביו של החייל החטוף נחשון וקסמן הי"ד שהקב"ה תמיד שומע את תפילותינו ובקשותינו "אך לאבא מותר לענות גם 'לא'²⁷", ולעיתים אף רצוי שכך יהיה. במיוחד בעידן של פיתויים חזקים, אם לא נציב משמעת וקווים-אדומים ברורים אנו עלולים ח"ו לאבד את הילד.

4. שיטת הראב"ד: התאמת הציפיות

יחד עם החשיבות של המשמעת, חשוב להורה לא לטעות ולצפות ציפיות מוגזמות

23 תוספתא, פסחים י, ט. ההמשך (במהד' תוסכ"פ) מוכיח אף יותר: "ר' לעזר אמר חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא ישנו, ר' יהודה אומר אפילו לא אכל אלא פרפרת אחת אפילו לא טבל אלא חזרת אחת חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא ישנו. עד היכן הוא אומר, בית שמיי אורים עד אם הבנים שמחה, ובית הלל אומרים עד חלמיש למעינו מים".

24 הרחבתי על כך במאמרי, "כדאי שנפסיק לראות את הגלות כאלטרנטיבה", צוהר כג (חורף, תשס"ו), עמ' 55-66; "הגלות איננה אלטרנטיבה", מקור ראשון, מוסף שבת, ה' בכסלו תשע"א, עמ' 14-15; "שיטתם של הרב קוק והרב הרצוג בענין הגאולה השלישית", 'המעין' 200 נב, ב (טבת תשע"ב), עמ' 162-167, בין השאר, כדי להסביר מה התועלת בגילויים של חז"ל (ובדורות האחרונים של מורן הרב קוק, הרי"א הרצוג ואחרים) לפרסם שיש גאולה "בעיתה" ושאנו בעיצומה, אף ללא תשובה, על אף השאננות שהדבר עלול לגרום. אלא שגישה זאת מתאימה ביותר לשיטה החינוכית המודרנית שההדגש הוא על הסברה והזדהות, ופחות על מכות ועונשים או אפילו על פרסים חיצוניים. כשהסתיר הקב"ה את פניו בשואה הדבר לא גרם חזרה בתשובה המונית. הציר של שכר-עונש מתאים בעיקר לאנושות בצעירותה הילדותית (עי' רמב"ם, הל' תשובה, פ"י ה"ה), אך הציר של אידיאלים, הזדהות ואמת, מתאים יותר לאנושות שהתבגרה לקראת הגאולה, עי' להלן הערה 38.

25 משלי יג, כד.

26 אפילו הפסיכולוג הידוע אריך פרום, שהורים רבים בדור הקודם הושפעו ממנו להעניק יותר חופש לילדיהם, הדגיש בספרו "מנוס מחופש" שהוא התכוון לחירות אמיתית, ולא להפקרות ואנרכיה ללא קיום אדומים. E. Fromm, Escape From Freedom, N.Y. 1941.

27 www.daat.ac.il/daat/dapey/dapim/tfila11.doc

מהילדים הרכים. מסביר הראב"ד: "חוטפין מצה - פירוש אחר, ממהרין לאכול כדי שלא יישנו"²⁸. אם הילדים אכן רעבים ורוצים לאכול, מותר ואף רצוי ללמדם להתאזר בסבלנות, כפי שכתבו הרשב"ם והר"ן שצריכים לגמור את פרקי ה"מגיד" לפני שמתחילים את הסעודה. אך גם כאן חשוב האיזון, ואין שום הצדקה להאריך ב"מגיד" עד שנאבד את הילדים הקטנים. כבר הדגישו הכלבו ואחרים, שהעיקרון ש"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", מדובר לאחר שהילדים, שהם "גיבורי" הסדר, כבר הלכו לישון²⁹.

לעתים קרובות הורים מצפים שבנם יהיה גדול הדור או צדיק יסוד עולם, ושוכחים שהוא רק בן עשר. ציפיות מוגזמות עלולות לשבור את הילד, להלחיץ אותו ואף לייאש אותו, ולהעניק לו דימוי עצמי נמוך שיהיה קשה לשנות. כך למשל לא רק שיש להימנע מלהכריח ילד עם בעיות בזיכרון ללמוד דברים רבים בעל-פה, אלא יש להיזהר אף אצל ילד שיש לו זיכרון טוב לא להשניא את הלימוד על ידי דרישות מוגזמות לגילו. גם בהמשך החינוך צריך להיות צמוד למציאות; יתכן שההורה היה מעדיף שהילד שלו יהיה רב ותלמיד חכם, אך אם מתברר שהוא רוצה לעבוד את ה' כאיש צבא או לעסוק ביישוב הארץ בדרך אחרת, אסור להורה לשכוח שקיימות דרכים רבות לעבוד את ה'³⁰.

5. שיטת הריטב"א: גירוי אינטלקטואלי

בפירושו הראשון מביא רש"י שהביטוי בברייתא "חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות שישאלו"³¹ הוא המקור למנהג ש"מגביהין את הקערה" במשך הסדר³². הריטב"א מסביר את הדברים באופן שונה במקצת, אך על סמך אותו עיקרון חינוכי³³:

28 כך גם רש"י מעדיף בסוף את ההסבר הזה, ש"אוכלין מהר", ומוכיח מהסמיכות של הברייתא לדברי ר' עקיבא, "מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד חוץ מערבי פסחים... בשביל תינוקות כדי שלא ישנו...", וכן רש"י, פסחים נ, א, "דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר, כדאמר בפרק בתרא 'חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו'". כך הסבירו גם הראב"ה ח"ב, פסחים סימן תקכה; שבולי הלקט, סדר פסח סימן רט; כלבו, סימן נא; מאמר חמץ לרשב"ץ, סימן קכ.

29 כלבו (בהערה הקודמת); הנצי"ב, סדר הגדה של פסח; הר"ע יוסף, שו"ת יחוה דעת ד, סימן לז, ד"ה אולם. ועי' בדברי המשנה ברורה, שער הציון סימן תעב ס"ק ב, שמתלבט בנושא.

30 הראי"ה קוק, אורות הקודש ג, עמ' קלז-קלט, ועמ' רכא, "כל אדם צריך לדעת שקרוי הוא לעבוד על פי אופן ההכרה וההרגשה המיוחד שלו, ע"פ שורש נשמתו"; אורות התשובה טו, י. רש"י והריטב"א גרסו "שישאלו" ולא "שלא ישנו" וזה השפיע על הסברם, אך רש"י בפסחים נ, א (לעיל הערה 28) גרס כאן "שלא ישנו".

32 מובא ברש"י וברשב"ם, וכך דעת המרדכי שמביאה כדעה הראשונה, ומובא כהסבר שני אצל רבנו ירוחם (לעיל הערה 21).

33 הגדה של פסח לריטב"א.

...אח"כ היה ראוי לאדם שיסלקו השולחן מלפניו כדי שיראו התינוקות וישאלו, וכך היו נוהגים בימי האמוראים לפי שהיו אוכלים על שולחנות קטנים כל אחד ואחד בשולחן שלו, אבל עכשיו שאוכלים על שולחן גדול, והוא טורח גדול לסלקו ולהחזירו, אנו עושים את הקערה שולחן בפני עצמו ואנו מסלקין אותה מן השולחן במקום השולחן. ומנהג רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל כי כשהיו תינוקות בבית ומסלקין את הקערה, היה אומר לשמש הב ונברך כי הרבה אכלנו, כדי שיראו התינוקות וישאלו. ונראה לי שאם היה מושיט (=הילד) ידו ליטול מן הלחם נוטלין אותה מידו, ואומרים לו "הרבה אכלת"³⁴, וזהו שאמרו בגמרא חוטפין מצה בלילי פסח כדי שיראו התינוקות וישאלו. ופירושים רבים נאמרו בו וזהו הנכון בעיני³⁵.

כלומר, סדר הפסח צריך לכלול אמצעים חינוכיים המגרים את הסקרנות ומושכים את תשומת הלב. לא יתכן למשל שבדורנו שבלמודי החול הכל צבעוני ומעורר ומגרה נלמד לימודי קודש או נקיים את המצוות בצורה 'אפורה' ולא מושכת. אינני מתכוון לשנות את המראה של דף הגמרא, אלא לעשות מאמץ למשוך את ליבם של בנינו ותלמידנו גם מבחינה רגשית ואמוציונאלית³⁶. אף הרב קוק הדגיש שהדורות הללו אינם מעוניינים לחזור בתשובה מיראה, אלא מתוך לימוד "יסודי הרגש והדעת שבמרחב התורה"³⁷. יש לעיתים צורך להרחיב את נושאי הלימוד, לגלות מחדש את לימודי התנ"ך, החסידות, הקבלה, האמונה, המוסר וכדומה, כי "אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ"³⁸. חשוב לעזור לכל ילד למצוא את האות שלו בתורה³⁹, את החיבור שלו לה' ולתורה ולמצוות בדרך המתאימה ל⁴⁰.

34 ניתן להוכיח מדברי הרמב"ן ("הרבה אכלנו") והריטב"א ("הרבה אכלת") את דברנו במאמרו "שקר חינוכי ותרגילי סימולציה לפי ההלכה", טללי אורות ג (תשנ"א), עמ' 110-103, ש"שקר חינוכי" מותר במצבים מסוימים.

35 יתכן שהרמב"ם מתכוון גם לכך בדבריו "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו... וכיצד משנה?... ועוקרים השולחן מלפניהם... וחוטפין מצה זה מיד זה וכיו"ב האלו". ברם, מוכח מהתוספת של הרמב"ם "זה מיד זה" שלא מדובר באב שחוטף מבנו ברוגז מדומה, אלא במשחק מהנה, וכמו שהבין גם המאירי, "כדי שישתעשו התינוקות בכך", והנמוקי יוסף, "דרך שחוק".

36 בזמנו אמר ר' ישראל מסלנט ששיטתו הלימודית של ר"ח סולובייצ'יק מבריסק מתאימה את לימוד הגמרא לחברה מודרנית ואינטלקטואלית. עי' N. Kamenetzky, The Making of a Godol, Jerusalem 5762, p. 412.

37 הראי"ה קוק, "הדור", עקבי הצאן, עמ' קט-קיא.

38 עבודה זרה יט, א.

39 "הענג והשמחה", עקבי הצאן, עמ' קיז-קיח.

40 ראו לעיל הערה 30.

סיכום

נראה שכל אחד מהראשונים פירש את הביטוי "חוטפין מצות" גם בהתאם לגישתו החינוכית כיצד לעניין ולשתף את הילדים בליל הסדר ולאורך כל חייהם. שילוב כל השיטות האלו במינוח מתאים עשוי בעזרת "ת" לגרום לילדים להיות עמנו בליל הסדר, וגם ללכת אחרינו בחיי אמונה לאורך כל ימי חייהם. יש לחבר אותם לתורה ומצוות מתוך שמחה והזדהות, גירוי אינטלקטואלי והתלהבות אמיתית, מתוך משמעת אך ללא ציפיות מוגזמות.

נאמר בגאולה ראשונה "וְאֵכֶלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹן פֶּסַח הוּא לְהָיִי", "כִּי בְּחִפְזוֹן יֵצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"; ובגאולה אחרונה כתיב "כִּי לֹא בְּחִפְזוֹן תֵּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תֵלְכוּן, כִּי הֲלַךְ לְפָנֵיכֶם ה' וּמֵאֲסַפְּכֶם אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל". למה החילוף הזה?

במכילתא (שמות יב, יא): "כי לא בחפזון תצאו. לפי שנאמר בגאולת מצרים ואכלתם אותו בחפזון, זה חפזון מצרים, רבי יהושע בן קרחה אומר זה חפזון ישראל, אבא חנן אומר זה חפזון שכינה – יכול אף לעתיד לבוא כן יהיה בחיפזון? תלמוד לומר כי לא בחפזון תצאו". עד כאן.
וביאור עניין זה, כי מפני שהגאולה הראשונה לא הייתה גאולה נצחית, שהרי לא היו נגאלים רק לשעה, ולכך היה עניין הגאולה גם כן דומה לאור הברק שנראה ברקיע לשעה ומיד עובר, ולא הייתה הגאולה הראשונה דבר תמידי קיים. ולפיכך היה יציאתם בחיפזון גם כן, כי כל דבר שאינו קיים תמידי הוא עובר במהירות לשעה. אבל הגאולה אחרונה, שהיא גאולה נצחית מבלי שינוי כלל רק תמיד קיים, לכך לא יהיה לדבר זה חפזון, כי החיפזון מורה על דבר שהוא לשעה וירא שמא יעבור הזמן לכך ממחר מעשיו, אבל דבר שאינו לשעה אינו ממחר...

מהר"ל, נצח ישראל סוף פרק מז